

Nr 346.

Av herr **Sommelius**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgande av överstyrelsen för rikets allmänna läroverk till en överstyrelse för skolväsendet i riket.

I Kungl. Maj:ts nåd. proposition nr 204 angående utvidgande av överstyrelsen för rikets allmänna läroverk till en överstyrelse för skolväsendet i riket står att läsa på sid. 142 angående skolöverstyrelsens organisation och arbetssätt följande: »Enligt kommitténs förslag skulle skolöverstyrelsen komma att omfatta två huvudavdelningar, dels en läroverksavdelning (den nuvarande läroverksöverstyrelsen), dels en folkundervisningsavdelning (den nu ifrågasatta folkskoleöverstyrelsen). Vardera avdelningen skulle utgöras av fyra medlemmar, av vilka en tillika skulle vara avdelningschef. I spetsen för överstyrelsen skulle stå en för båda avdelningarna gemensam chef med generaldirektörs ställning.»

Med dessa ord anger kommittén huvudgrunderna för den omfattande reorganisation av landets undervisningsväsende, som i den kungl. propositionen blivit framlagd.

Då jag angående den föreslagna organisationen hyser en skiljaktig uppfattning, har jag ansett mig böra genom denna motion föra fram min åsikt i föreliggande fråga.

En och var, som hyser aktning för vårt nuvarande undervisningsväsende och det sätt, varpå det arbetar, skall naturligtvis betänka sig mer än en gång, innan han vågar deltaga i åtgöranden, som hänsyfta till en alltför vittgående och måhända betänklig omorganisation. Nödvändigtvis måste man giva rum för utvecklingsreformer, men då man nu står i begrepp att under förhållanden, som knappast medgiva den lagstiftande makten tillfälle att närmare sätta sig in i det stora reorganisationsförslaget, sammansluta folkskole- och elementarundervisning under samma ledning, så må man väl vara betänksam, även om man vid närmare undersökning

icke skulle ställa sig avvisande mot sammanslutningsförslaget. Jag skall emellertid icke vidare yttra mig i vad det rör frågan om gemensamhetsarbetet mellan de nämnda skoltyperna, utan anhåller att få giva uttryck för min mening, att det nya ämbetsverket för behandling av våra skolfrågor redan från början, som ovan antyddes, utrustas under sådana former, att man icke kan värja sig för den misstanken, att de fria och humana former, under vilka vårt skolväsende hittills utvecklats, komma att betydligt kringskärmas av ett juridiskt-pedagogiskt system.

Den form, ur vilken undervisning och uppfostran hädanefter skola hämta sina idéer och sitt ständiga behov av pånyttfödelse, är en avstöpning av organisationen hos våra ämbetsverk, kungl. generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen, kommerskollegium, generaltullstyrelsen m. fl., och då denna arbetsfördelning lämpar sig väl för dessa verk, så bör den väl, att döma af den kungl. propositionen, kunna tillfredsställande fungera inom en blivande skolöverstyrelse. Trots herr departementschefens försäkran leder man nog in i byråkratiska former denna undervisning, som helt säkert skulle trivas och blomstra mycket bättre, om densamma bedrevs i privata läroanstalter med statsunderstöd och statskontroll.

Folkskolan har alltid haft förmånen att arbeta under lekmanaledning, och helt säkert skulle det gagna elementarundervisningen, om lekmanaintresset även där i någon mån bereddes ett inflytande. Det är ju de svenska barnen och den svenska ungdomen, för vilken det nya ämbetsverket är avsett — det vore väl därför också på sin plats, att ej blott den undervisande parten tillförsäkras inflytande på undervisning och uppfostran, utan också målsmännen för barn och ungdom. Kommitterades utlåtande här om finnes återgivet på sidan 159, och anse dessa, att »å ena sidan tillföres härigenom*) det förvaltande ämbetsverket en levande och mera omedelbar kännedom om rådande uppfattningar och förhållanden inom samhällslivet. Å andra sidan beredes åt den utom förvaltningen stående företrädesvis praktiska kunskapen och intiativkraften ett hälsosamt inflytande på ärendens behandling och verkets arbete i det hela. Av helt naturliga grunder har det ansetts önskvärt, att en sådan medverkan som den nu antydda kommer till stånd under sådana former, att densamma sker under känsla av ansvar och erhåller karaktären av en viss permanens.

Vad beträffar de olika former, under vilka lekmanaelementets medverkan vid förvaltningsärendenas handläggning kan äga rum, hava på senare tid särskilt tre olika slag kommit till användning: *fullmäktiga*, *sakkunniga* och *rådsinstitution*. Fullmäktiga inträda i ett ämbetsverk vid handläggning

*) Genom lekmanarepresentanter.

av vissa ärenden och intaga beträffande dessa ärendens avgörande enahanda ställning som verkets ordinarie ledamöter. Sakkunniga äro antingen på ett stadgvarande sätt fästade vid ett verk eller kunna ock tillfälligt inkallas, i båda fallen för att biträda vid utredningen av frågor, där deras speciella sakkunskap är av behovet påkallad. Rådet slutligen är en vid sidan av ämbetsverket befintlig korporation med uppgift att avgiva yttranden i de till detsamma från Kungl. Maj:t eller verket hänskjutna ärenden ävensom att i frågor, som beröra dess kompetensområde, till Kungl. Maj:t eller verket själmant göra framställningar. Rådet kan antingen vara ett sakkunnigt råd eller ett lekmannaråd. Kommittén har låtit sig angeläget vara att tillse, om och i vad mån en medverkan från lekmannahåll under någon av de nämnda formerna skulle kunna vara av betydelse för den nya överstyrelsen».

Efter en längre motivering anser sig kommitterade böra avstyrka förslagen: fullmäktiga och sakkunniga, samt uttala sig för önskvärdheten att så småningom ett organ: lekmannaråd, tillsättes, vilken mening jämväl förordas av departementschefen. Det torde väl vara alldeles klart, att om något verkligt gagn skulle avses med en lekmannainstitution, så bör man väl icke välja det organ, som endast på kallelse av Kungl. Maj:t eller verket själfvt skulle sammanträda, och för vilket väl endast talar den omständighet, att även detta mönster är hämtat från statens affärsdrivande verk, och vilken institution har till uppdrag att avgiva svar endast på tillfrågan.

Vill man draga verklig nytta och fördel av lekmän inom denna förvaltning, så torde det icke vara tvivel om, att lekmannarepresentanterna böra tillhöra överstyrelsen med samma rätt och befogenhet som övriga dess medlemmar, och jag är övertygad om, att frågan om lekmannafullmäktige inom överstyrelsen är av så stor betydelse, att den måste lösas redan nu vid verkets iscensättande, ty annars lär nog detta ärende skjutas in i en oviss framtid.

Jag hemställer alltså,

att Riksdagen måtte besluta, att 2:ne lekmannaombud i envar av de 2:ne avdelningarna inom skolöverstyrelsen skola tillsättas och med samma ställning och bemyndigande som de blivande byråcheferna,

samt att Riksdagen som avlöning åt dessa ombud må
anslå ett belopp av 2,500 kr. för varje, eller tillsammans
kr. 10,000.

Stockholm den 24 april 1913.

Malte Sommelius.
